Dumitru Staniloae

Energiile divine

Teologia spirituala a Parintilor ortodocsi foloseste adeseori expresia "energiile divine" sau "energiile necreate" pentru a desemna harul care isi are izvorul in Dumnezeu, in Tatal, care isi are manifestarea in Fiul, Hristos si care se comunica in Duhul Sfant. S-a spus astfel ca Hristos, pe muntele Taborului, a stralucit de energiile divine. Cu alte cuvinte, lumina care a stralucit in trupul Sau nu a fost o lumina masurabila numai cu mijloace omenesti. Nu este o lumina asemenea celei a soarelui sau a electricitatii; este Divinul personal insusi transparent prin intermediul creatului. Intrebarea care s-a pus este urmatoarea: daca aceasta lumina este divina, cum o poate atunci percepe creatura?
Cum poate ceea ce este sensibil sa-si dea seama de ceea ce nu are masura comuna pentru simturile sale? Parintii au raspuns vorbind de o transformare, ba chiar de transfigurarea simturilor insasi: metamorfozate prin harul necreat, simturile si mintea credinciosului devin capabile sa perceapa si sa cuprinda Divinul. Cel Necuprins face El Insusi creatura in stare sa cuprinda.

"Dumnezeule, curata inima mea, ca ochii mei sa Te vada si urechile mele sa Te auda!"

In Ei insisi, Tatal, Fiul si Duhul Sfant sunt lumina. Ei sunt Ipostasuri sau Persoane luminoase, radiind iubirea si bucuria iubirii dintre Ele. Parintii spun astfel: este lumina in trei persoane, o singura lumina in trei candele, sau invers. E ca un candelabru cu trei brate. exista o singura lumina prin aceea ca Ele sunt impreuna; aceasta lumina comuna in care fiecare isi arata specificul ipostatic este legata de faptul ca Ele se bucura impreuna. Fiecare lumina straluceste in afara ei, daca se poate spune asa. Fiecare lumina iradiaza spre cealalta. Exista insa o aureola luminoasa si in jurul luminii treimice, pe care o numim energia divina; ea este aceea care ne atinge si ne metamorfozeaza pentru a fi in stare sa percepem. Primind aceasta lumina, vazand-o, nu vedem natura divina insasi, nici chiar persoana divina in ea insasi. Dar ne unim cu Tatal, Fiul si Duhul Sfant; simtim in aceasta lumina prezenta Lor, ceea ce inseamna ca noi insine devenim treptat lumina. Aceasta unire este unul din punctele centrale ale teologiei mistice ortodoxe: umanul este indumnezeit de energiile divine, in masura in care persoana umana are comuniune cu Persoana divina.

"Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, trimite peste noi Duhul Sfant al Parintelui tau si lumineaza sufletele, inimile si trupurile noastre cu intreaga bogatie a energiilor Tale!
Binevoieste, asadar, sa ne socotesti ca pe niste nevrednici slujitori ai lucrarii tale mantuitoare! Amin."

Smerenia

Cine are smerenie recunoaste ce anume este el insusi in fata atotputerniciei lui Dumnezeu.
In mandrie exista uitarea lui Dumnezeu si uitarea limitelor noastre. Smerenia nu poate fi dobandita fara o constiinta sporita a prezentei lui Dumnezeu. Cine are smerenia se bucura in Dumnezeu, se bucura de infinitatea lui Dumnezeu, nu insa ca de o posesiune, ci ca de un dar. El primeste in acelasi timp nemarginirea si iubirea. Nu-i place sa fie remarcat de ceilalti, dar are bucuria de a trai, de a se imbogati in Dumnezeu; prin aceasta el este mai fericit decat altii. Smerenia nu este o mutilare; este o modalitate de a ne largi orizontul interior, de a spori in intelegere, de afi mai intelept si mai liber, de a nu mai fi dependent de parerile altora, de a nu mai lucra sub presiunea altora. Toate acestea Dumnezeu i le da ca marturie a iubirii Lui:
"Dat-ai veselie in inima mea, mai mare decat veselia pentru rodul de grau, de vin si de untdelemn".

Smerenia elibereaza mintea. Prin ea ne regasim eul nostru autentic care exercita farmecul prezentei lui Dumnezeu. Cine are smerenia devine un intelept fara a se afirma in fata celorlalti. El exercita o atractie asupra tuturor; este respectat fara ca el sa o ceara. Smerenia se dobandeste treptat. Prin gandul continuu la Dumnezeu mintea Il lasa pe Duhul Sfant sa lucreze in ea. Smerenia este un dar al Duhului care se manifesta ca blandetea lui Hristos. Dobandirea tuturor virtutilor este insotita de o constiinta sporita a lui Dumnezeu. Cat timp suntem inca in stradaniile pentru dobandirea virtutilor, nu avem simtirea duhovniceasca a harului lui Dumnezeu. Cu timpul, aceasta constiinta a lui Dumnezeu devine atat de puternica, incat aceste eforturi nu mai sunt anevoioase.

La inceput, constiinta lui Dumnezeu este legata de frica de Dumnezeu. Stim ca Dumnezeu ne priveste, dar nu Il vedem inca. Ne gandim la El, Ii cerem ajutorul, dar nu-L simtim inca. Dar cand ajungem la o curatire a patimilor, cand devenim liberi, cand nu mai suntem preocupati de noi insine, atunci constiinta lui Dumnezeu este diferita. Acum Il simtim ca dulceata, simtim atractia si Farmecul Sau. Smerenia ne confera o anumita odihna in Dumnezeu; Dumnezeu ne ia ca pe niste copii si ne arata intr-o leganare iubirea Sa.

Omul care se smereste in fata lui Dumnezeu are inauntrul lui o comoara ce depaseste toate bucuriile si satisfactiile celorlalti. El si-a vandut toate bunurile exterioare, pentru ca a gasit in inima sa aceasta nepretuita comoara, care este Dumnezeu.

Nevoia de asceza

Adevarata cunoastere este conditionata de iubire. Pentru a cunoaste in iubire trebuie sa ajungem la iubire. Dar nu ajungem la iubire fara asceza, fara o autolimitare legata de recunoasterea drepturilor celuilalt. Ne putem impune limite noua insine din respect pentru ceilalti si pentru Dumnezeu. Trebuie sa ne deprindem sa ne gandim la Dumnezeu; prin aceste limitari ne infranam poftele. Atunci cand poftele nu pot fi satisfacute, vine mania, precum si o anumita tristete, o pierdere a nadejdii, o nerabdare legata cu mania. Dobandim rabdarea, care consta in a-i suporta pe ceilalti si situatiile care se prezinta, aflam o mare putere; prin rabdare se poate realiza in societate o iradiere a pacii. Iubirea are o crestere. Simtim ca iubirea poate fi mereu mai inalta, mai mare; pe masura ce, in rugaciune, omul inainteaza in eliberarea de patimi, el se roaga cu mai putina tulburare. Nu mai este tulburat de el insusi si atunci se poate ruga si pentru celalalt si poate fi mai intens in Dumnezeu. Intristarea, disperarea, orgoliul nu-l lasa pe om sa se roage. Grijile vietii sunt de asemenea piedici in calea rugaciunii. Ma rog pentru ceilalti atunci cand ma simt in bine in comuniune cu Dumnezeu. Vorbesc cu Dumnezeu, Il simt alaturi de mine, simt ca ma asculta, ca ma iubeste si ca Il iubesc. Atunci rugaciunea devine neincetata. Cat timp suntem plini de patimi, nu suntem pregatiti pentru rugaciunea inimii. Straduindu-ne sa ne gandim tot timpul la Dumnezeu, ne micsoram patimile. Si o data micsorate patimile, ajungem la rugaciunea curata. Aceasta vine din renuntarea la voia noastra proprie. Voia proprie este taiata prin ascultare. Vointa centrala cea mai usor de acceptat pentru toti este vointa lui Dumnezeu.

Spiritualitatea

Spiritualitatea ortodoxa este strans legata de pocainta, pentru ca este intemeiata pe experienta faptului ca Dumnezeu mantuieste si iarta pentru a-l face pe om viu. Spiritualitatea implica experienta curatirii sufletului de patimi: aceasta experienta conduce prin recunostinta la starea de iubire a credinciosului fata de Dumnezeu; ca daca Dumnezeu m-a curateste, o face din iubire pentru mine.

Curatirea este conditia oricarei spiritualitati reale, pentru ca ea elibereaza sufletul de tot ceea ce-l impiedica sa se realizeze in Dumnezeu. Prezenta lui Dumnezeu in inima curatita se exprima ca prezenta a iubirii: iubire pentru fiecare, iubire activa care sufera pentru ceilalti. Fara prezenta lui Dumnezeu, fara o radiere a puterii lui Dumnezeu in om, acesta nu poate deveni duhovnicesc. Omul trebuie sa devina el insusi subiect al acestor puteri ale lui Dumnezeu, al acestui har al lui Dumnezeu. Trebuie sa devina un dumnezeu prin participare. Doar astfel el devine pe deplin uman: devenind subiectul tuturor harurilor lui Dumnezeu, al bunatatii Lui, al daruirii si iubirii Sale. El are astfel sentimentul de a trai in profunzimile tainelor existentei, de a imbratisa infinitul; sentimentul de a trai in infinitul personal, sentimentul intimitatii cu Dumnezeu si cu oamenii. Aceasta spiritualitate este legata de o bucurie si de un sentiment de plenitudine. Sunt acum om, dar fara a ma socoti desavarsit, ci tinzand mereu sa sporesc mai mult in iubire, in intelegerea tainei celorlalti, a lucrurilor, a tainei lui Dumnezeu. Descopar in mine totul fiind deschis tuturor, daruindu-ma celorlalti si avand bucuria de a putea face aceasta cu certitudinea faptului ca si altii mi se daruiesc, ca insusi Dumnezeu mi Se daruie.

Mistica este unirea cu Dumnezeu, o unire de iubire, fara contopire. E o unire care-mi da sentimentul de a fi in plenitudine, dar in care raspund eu insumi. Am senzatia de a fi plin pana la revarsare de bine, de un bine care vine de la Dumnezeu, care iese din unirea cu Dumnezeu. Este sentimentul de a fi inconjurat de lumina iubirii, a adevarului, a intelegerii, bucuria care-mi vine de la Dumnezeu, bucuria care-mi vine de la ceilalti. Aceasta experienta spirituala se datoreaza faptului ca Dumnezeu este personal. El este o comuniune de persoane, ma iubeste, este adevarul nemarginit care lumineaza tot mai mult sensul existentei. Primesc un fel de asigurare, de

odihna in iubirea lui Dumnezeu; nu mai sunt ispitit sa ies din aceasta stare pentru a cauta fericirea in afara ei; vreau sa inaintez tot mai mult in aceasta comuniune cu Dumnezeu si cu ceilalti.
Spiritualitatea inseamna aceasta curatie, aceasta iubire, aceasta comuniune, aceasta iluminare care ma umple de focarele de lumina, care sunt Persoanele divine. Lumina, iubire si bucurie...

Libertate si pacat

Fecioara Maria este prima fiinta umana cu adevarat libera in istoria omenirii. Ea se pazeste de pacat si raspunde in mod liber iubirii lui Dumnezeu, cu o iubire neinfranata. Aceasta libertate ii ingaduie sa se umple si sa se bucure de harul Duhului Sfant. Pacatul este pierderea libertatii. Este pierderea sensului existentei: o viata in intregime superficiala, materiala, o viata de placere, egoista, marcata de un conflict cu ceilalti si uitarea lui Dumnezeu. Ostilitatea fata de ceilalti si iresponsabilitatea vin din faptul ca ne-am rupt de sensul suprem care este Dumnezeu. Omul se poate pazi de o atare cadere; iar daca a cazut, se poate intoarce la chemarea Domnului sau. Acestea sunt cele doua intrebuintari ale libertatii. Pastrarea libertatii mele cere un efort continuu, pentru ca aceasta libertate este permanent pusa la incercare. Cand omul a cazut din libertatea sa suverana, este foarte greu pentru el sa se intoarca. E nevoie de un soc, ca acela pe care l-a produs predica Sfantului Petru in ziua Cincizecimii. Soc legat de puterea Duhului Sfant. Este nevoie insa si de o participare a omului, care se poate si inchide in fata acestei alegeri. Uneori, o boala, anumite imprejurari ale vietii il fac pe om sa accepte. Suntem deprimati, scarbiti de viata; pacatosul simte povara existentei sale monotone, plina de tot felul de greutati fara nici un sens... Pana in ziua in care striga: "Cum voi putea iesi din aceasta situatie? Ce pot face?"
Se simte patruns, stapuns in inima sa: "Nu mai pot continua asa!" *"Cauta, auzi-ma Doamne, Dumnezeul meu, lumineaza ochii mei, ca nu cumva sa adorm intru moarte"* (Ps 12,4)

Adeseori este nevoie de un concurs de imprejurari, de o viata plina de dezgust fata de sine, de o predica impresionanta, facuta de cineva care a aflat sensul vietii, noutatea ei profunda, inepuizabila si de lucrarea tainica a Duhului Sfant, Care nu-l paraseste niciodata cu totul pe om.

"Doamne Iisuse Hristoase, miluieste-ma pe mine pacatosul! Milostiveste-Te spre mine si intoarce-ma la Tine. Intoarce-ma la Tine prin rugaciunea pe care Ti-o aduc!"

Recunoasterea Duhului Sfant

Problema care se pune este aceea de a-L recunoaste pe Duhul Sfant si de a nu-L confunda cu vreun alt impuls, cu vreo alta inspiratie venita din lume, sau cu o miscare de natura doar psihica sau fizica. Duhul Tatalui nu ne poate insufla un gand sau o actiune care sa vina in contra Fiului Sau Divin. De aceea insuflarea Duhului lui Dumnezeu este in mod fundamental legata de o rugaciune adresata lui Hristos.

Insuflarea Duhului este foarte precis legata de credinta. Oamenii care nu cred nu au aceasta experienta. Demonii au si ei credinta, dar nu au iubire, pentru ca ei nu cred ca in Dumnezeu este iubire.

Duhul Sfant imi intareste credinta. El imi da puterea credintei: simt ca aceasta putere nu vine de la mine, ea este o putere care vine de la altcineva si adeseori simt lipsa acestei puteri. Este o putere care imi vine de sus. Dar de ce vine ea numai prin rugaciune?
Aici este taina "sinergiei", a conlucrarii dintre libertatea umana si vointa divina. Trebuie sa fac eforturi pentru a crede, iar aceste eforturi, ca si puterea rugaciunii care imi vine, sunt lucrarea Duhului Sfant. Uneori fac eforturi pentru a crede dar nu reusesc; n-am rezultate, raman cu o credinta sovaielnica.

*"Doamne Iisuse Hristoase, Tu ai trimis Duhul Tau Cel Sfant peste ucenicii Tai aflati in rugaciune.
Adu-Ti aminte si de noi pacatosii, aprinde in noi dorinta fierbinte dupa acelasi Duh, setea de apa Ta cea vie, ca acest Duh sa nu ne gaseasca nepasatori si adormiti la venirea sa intru putere! Amin."*

Atunci cand cred cu adevarat, cu caldura, este semnul prezentei Duhului Sfant. Acest fapt nu poate veni de la mine; eu nu pot da aceasta putere credintei mele. Duhul Sfant mi-o da.

Inima si mintea

Inima este sediul si izvorul tuturor puterilor sufletului. Mintea, care este partea cea mai fina a sufletului, isi are sediul natural in mijlocul de maxima intimitate al inimii. Inima concentreaza in sine totul: puterile sufletului si puterile trupului. Inima este profunzimea indefinibila a trupului si a sufletului: in ea, mintea omului se poate adanci in adancurile lui Dumnezeu. Omul intreg este legat de Dumnezeu prin minte si prin inima, aceasta radacina a sufletului care isi are sediul in El. Legatura constienta cu Dumnezeu nu vine numai prin har. Exista o legatura naturala dar nu mai suntem constienti de ea. Prin har devenim constienti de aceasta prezenta a lui Dumnezeu in noi. De aceea este imposibil sa-l reducem pe om la rau; exista intotdeauna ceva bun in om.
Prin experienta harului, omul se trezeste ca dintr-un somn. Fiindca omul poate cadea intr-un somn, intr-o uitare de sine si de Dumnezeu. Iar cand se trezeste la constiinta de sine insusi, se trezeste si la un sentiment de prezenta a lui Dumnezeu in el. Este greu sa ne imaginem un om treaz fara Dumnezeu. Veghea unita cu rugaciunea are rolul de a ne trezi la ceea ce suntem noi insine, la o descoperire de sine in intrepatrunderea sa cu Dumnezeu. Veghea nu este numai vigilenta la asalturile lumii spirituale cazute: scopul ei este trezvia.

"Suflete al meu, pentru ce dormi? Trezeste-te si striga: Sfant este Domnul!"

Inima este un centru aflat la hotarul dintre Dumnezeu si noi. In ea se gaseste harul dumnezeiesc pe care l-am primit prin Sfantul Botez. Inima a fost creata de Dumnezeu pentru a fi pururea intoarsa spre Dumnezeu si pentru a-L vedea pe El. Daca omul pacatuieste, atunci Il paraseste pe Dumnezeu si se intoarce spre creatura, iar inima lui adoarme. Pacatul este o dezorientarea inimii si somnul inimii. Sfintenia este o unire nesfarsita cu Dumnezeu a mintii, care-si are sediul intr-o inima intoarsa spre El.